

E szép ünnepünkön felnézünk az Égre,
 Tűnő ezredévnek örök mécsesére,
 S a drága hősök dicső lelke-fényét
 Ott látjuk csillogni, mint Hazánk reményét...
 Ó ti magyar hősök, akik éltek s haltok,
 Dicső a nevetek s legyen mindig áldott!

(Móra László után.)

Befejezésül mondd el Vörösmarty Mihály szép költeményét a hazáról, a hazaszerefeetről.

SZÓZAT.

Hazádnak rendületlenül
 Légy híve, ó magyar!
 Bölcsőd az s majdan sírod is,
 Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
 Nincsen számodra hely;
 Áldjon vagy verjen sors keze:
 Itt élned, halnod kell!

Ez a föld, melyen annyiszor
 Apáink vére folyt;
 Ez, melyhez minden szent nevet
 Egy ezredév csatolt.

Itt küzdenek honért a hős
 Árpádnak hadai:
 Itt törtek össze rabigát
 Hunyadnak karjai.

(Ének.)

Ima.

Vizsga-ünnepély.

— IV. osztály számára. —

Ima.

Himnusz. (Ének.)

ÉVZÁRÓ ÜNNEPÉLYRE.

Isten, ki mennyből nézed ünnepünk,
 Adj ma egy tisztább szívet minékünk.
 S ki gyermek-kezünk imára teszed,
 Vezessen áldó s megáldott kezed,
 Hogy iskolánkat, ezt a négy falat,
 Melyből szent emlék minden talpalatt,
 Ugy köszöntsük ma elbúcsúzáskor,
 Mint a méh, a fákat akácnyiláskor.

Isten, ki Mennyből nézed ünnepünk,
 Add, hogy e házhoz mindig hűk legyünk!
 Hol lelkünk fogant Tégedet hinni,
 Hol szívünk dobbant hazánkban bízni,
 Hol a meséskönyv ezer meséje
 Aranyat hintett lelkünk kertjébe:
 Ettől a háztól búcsúra kelve —
 Legyen a szívünk hálával telve!

Parányi lelkünk messzire száll ma,
 De bárhova is vigye el szárnya,
 Amit itt szedtünk kis tarisznyánkba,
 Hűn megbecsüljük, nem vetjük sárba?
 Kinyitjuk sokszor imádságos-könyvünk,
 S miért oly gyakran hullott a könnyünk,
 — Megtépett, árva, édes hazánkra,
 Bánatestéken magunkba szállva
 Kérjük az Istent imás ajakkal:
 Tegyen csodát a tépett magyarral!

(Móra László.)

Mire emlékeztet bennünket a déli harangszó, gyermekek? (Nándorfehérvári diadal.) Ki vívta meg ezt a nagy győzelmet Nándorfehérvárnál? (Hunyadi János, Kapisztrán János.) Kivel háborúzott akkor a magyarság? Mít védelmezett akkor a magyar? Csak önmagát? (Egész keresztény Európát.) Ki tudja elmondani, hogyan folyt le ez a nagyszerű ütközet?

A nándorfehérvári diadal.

Úgy félték Hunyadi Jánostól a törökök, mint a tűztől. Nem volt csata, amelyiken a török győzött volna, ha Hunyadi János állt velük szemben. Egyszer hatalmas sereggel jött a török császár Magyarország ellen. Azt mondotta, hogy amint egy Isten van az Égben, úgy egy úrnak kell lennie a földön is, az pedig ő lesz! Abban az időben fiatal király ült a magyar trónon. Megijedt hát a törökök közeledtére, hamar üzent Hunyadi Jánosnak:

— Menj, kedves vitézem és mentsd meg az országot! Ha te meg nem mented, elpusztulunk mindnyájan.

Hogyne vállalkozott volna erre Hunyadi János, hiszen ez minden becsületes magyar vitéz kötelessége volt. Össze is gyűjtötte minden vitézét. De bizony még mindig nem voltak elegenden, hiszen a török szultán százötvenezer emberrel, 800 ágyúval és 300 hajóval érkezett hazánk déli végvára, Nándorfehérvár alá. A várat pedig Szilágyi Mihály védelmezte, mindössze hétezer

magyarral. Ekkor Hunyadi minden arany meg ezüst holmiját eladta s a pénzen katonákat toborzott. Nem sajnálta ő az aranyát, meg ezüstjét, mert hazáját azoknál is sokkal jobban szerette. De még így sem volt elég katonája. Szomorúan ült sátrában s azon törte fejét, miképpen gyűjthetne még több vitézt. Ekkor egy szelid pap jött hozzá. Kapisztrán Jánosnak hívták. Ez a ferences barát olyan szépen tudott beszélni, hogy aki egyszer hallotta szavát, az még a tűzbe is szívesen elment volna vele. Hát hogyné gyűltek volna zászlója alá most, amikor a magyar haza megmentéséről volt szó. De többről is! Hiszen a török elfoglalja Magyarországot, ugyan ki állítja meg, hogy egész Európát, az egész kereszténységet le ne igázza? Hiszen Magyarország volt akkor is egész Európa védőbástyája minden ellenség ellen.

Kapisztrán János aztán összegyűjtött seregével odaállt Hunyadi zászlója alá s így vették föl a harcot a pogány törökekkel szemben. A török azonban még így is legalább háromszor annyi volt, mint a magyar. De amit nem győztek számmal, azt pótolták lelkesedéssel. A legelső feladat az volt, hogy bejussanak a törököktől körülvelt várba és megsegítsék az östromolt várvédőket. Hunyadinak is volt valamennyi kis hajója, ezek hát megütköztek a török hajókkal s bizony nagy és véres harc után be is jutottak a vár elé, így aztán felszabadult a vár szorongatott őrsége: Hunyadi és Kapisztrán segítséget vihetek a vár hős védőjének, Szilágyi Mihálynak. Hanem a török sem hagyta magát. A török császár kiadta a parancsot az általános rohamra. Minden oldalról rávetették magukat a török janicsárok a gyenge magyar várra. Bizony, ha kétannyian lettek volna is a magyarok, az is kevés lett volna ilyen roham feltartóztatására. Az egyik bástyán már fel is jutottak a törökök a vár fokára s az egyik hatalmas török már éppen ki akarta tüzni a lófarkas török zászlót, amikor észrevette ezt egy magyar vitéz, a hős Dugonics Titusz. Elkapta a törököt s birokra kelt vele. Azonban az is legény volt ám a talpán. Nem volt mit tenni, Dugonics derékon kapta a török zászlótartót és lerántotta magával a vár fokáról a mélységbe. Látták ezt a többiek is, s ez új erőt öntött a magyarság lelkébe. Hunyadi és Kapisztrán János is ott voltak mindenhol, ahol leghevesebben tombolt a harc. Végre az lett a vége, hogy a törököt visszaverték, utána rohantak s úgy megverték, hogy még a török császár öccse is fogságukba került sok ezer fogollyal és töméntelen zsákmánnyal.

A pápa a kereszténység védőpajzsának nevezte Hunyadi és hercegi koronával akarta megajándékozni. Ezt azonban már nem érthette meg a hős Hunyadi. Pestisben néhány hét múlva meghalt. Követte őt hűséges társa, Kapisztrán is csakhamar. De a győzelem egész Európát fellelkesítette s körmeneteket tartottak a világraszóló győzelem megünneplésére.

Nem is mert hazánkra törni a török azután éppen hetven esztendeig.

Valahányszor halljátok a déli harangszót, emlékezzetek a hős Hunyadi Jánosra s azokra a derék magyar vitézekre, akik akkor is, most is – messze Oroszországban – vérüket és életüket áldozták fel a magyar hazáért. Krisztus hitéért!

Jöjj, mondd el azt a költeményt, amelyet Pósa Lajos írt a hazáról!

A HAZÁÉRT.

Isten, ki szemedet mindig nyitva tartod,
Még a féregtől sem fordítod el arcod,
Látod a jövőndőt csakúgy, mint a múltat,
Bölcs gondoskodásod soha el nem mulhat.
Nemzeteknek sorsát intézed egedbül,
Vezeted napfényen, árnyékon keresztül:
Függjön tekinteted a mi szép hazánkon,
Minden porszemére Tőled áldás szálljon!

Te tudod legjobban: drága föld ez nekünk,
Minden talpalatját megáztatta vérünk.
Őseink porából fakad itt a fűszál,
Végig a levegőn az ő sóhajuk száll.
Századok keservét hordozza a szellő,
Honfi-gyász az égen a fekete felhő,
Tisza, Duna, Sajó könnyeinkből támadt,
Ó, nagy Isten, áldd meg a mi szép hazánkat!

Melyik tája hazánknak szabadult fel legutóbb? Az egész Erdélyt visszakaptuk? Jöjj a térképhez, mutasd meg, melyik területét kaptuk vissza? Kik élnek a visszanyert erdélyi terület keleti részén? A székely népnek visszatérése nagy örömet keltett bennünk. Még mindnyájan emlékeztek arra a szeptemberre, amikor együtt örvendtünk a felszabadult székelységgel, amikor bevonuló honvédeinket fogadták! Mi volt az ünnepségs fénypontja? Hogyan fogadták országgyarapító Kormányzó Urunkat Kolozsváron? Bizony, mi is velük örültünk a viszontlátásnak! Mikor szakították el tőlünk Erdélyt? És milyen címen? Tényleg a románokat illeti meg hazánk e része? Miért nem? Kik voltak Erdély őslakói? Milyen népek laknak még Erdélyben? Ki járt már közületek Erdélyben a felszabadulás óta? Hát bizony alig telik be az ember az erdélyi táj látásával. Vegyétek elő olvasókönyveteket s nyissátok ki a . . . lapon!

Olvassuk el most azt, milyen a vihar az erdélyi havason!

Vihar a havason.

Hirtelen elszédül minden és mozdulatlanul lesz. A havas készül a viharra. A hegyek megdermednek, gerincük feldudorodik, a szakadékok szemlátomást tágulnak.

A fák megvetik lábukat, ágaik göresösen egymásba fonódnak. A füvek mégjobban a földbe kapaszkodnak. A kemény cserfák odaszólnak egymásnak: „Az Isten legyen velünk!” A vadméhek, bogarak fejvesztetten menekülnek. A megbojdult (fölvart) hangyák mentik, ami menthető. A halak az iszapba süllyednek. Az anyamadar ijedten huzigálja csőrével kicsinyei fölé a faleveleket. Az őzek azt sem tudják, hová legyenek. A farkas ledobja nehéz zsákmányát, és úgy menekül. Az anyamedve összeszeri kicsinyei kezét: „Imádkozzatok szépen, hogy a jó Isten fordítsa el tőlünk haragját”. A csorda dübörögve száguld le a hegyoldalra. Szarvak csattognak, vér futja alá a szemeket, és tompán bögve gázolja a bokrokat. Nincs hatalom, amely meg bírná állítani. Csak a kormos, fehér bika nem mozdul a tetőn. Szembé mered a készülő viharral, kurta bömböléssel rázza szarvait, és az véres indulattól arasznyit süllyed a földbe. A pásztor nem meri bántani, és rekedten, idéetlenül a csorda után futva, elkalimpál mellette.

Hideg szél lehel át az erdőn. Éppen csak megmozdítja, nyugtalanítja a faleveleket. A felhők futása megáll, Aztán csend. Egy pillanatig. Mindössze annyi ideig, míg a haragvó Isten végignézi a világ fölött. Háta mögött a veszedelem is vak, baljós, villámtalan moraj.

A gombák kalapjukat jó erősen a fejükbe huzzák. Az odukból ijedten lesnek ki a kísértetek. Csak a kövek biznak magukban. Hirtelen nagyot dördül mintha az Isten ökle zuhant volna rá a legmagasabb szikla fejére. Alig ér le azonban az aljba, a súlyos felhők ráomlanak a havasra. A hegyek eltűnnek, mintha elsodorták volna. Vak, nyugtalan és pusztító éjtszaka lesz. A szél előrohan. A sziklák jajgatni kezdenek, az oduk fűtyülnek, a fák egymást csapkodják. A sas, amely a veszedelem szépségétől megigézve élvezi a vihar készülődését, háromszor próbál felválni a magasba, de a vihar háromszor csapja vissza a földre. Villám cikázik végig az égen, és fényénél látni lehet, hogy a szénásszekér feldőlt, gazdája pedig átkozódva rázza a háromágú vaskulát. A sas borzadva fordítja félre a fejét.

— Megint az ember miatt!

Minden baj a világon az ember miatt van. Jól tudja. Gyors, szaggyalott csattanások rázzák meg a mindenséget, mintha Isten szólott volna:

— Hát ezért teremtettelek?!... Rajta!

És felbódul a vihar. Megzeng az ég, megrendül a föld. Sűrű villámok járják keresztül-kasul, és szüntelen a dörgés.

Az eső omlik. Lélekzetet sem vesz a vihar, csak ontja a tüzet, vizet, tarol, zuz, füstöl, nyög és sivit. Recseg, ropog a föld. Sudárimagas fenyőszálak fordulnak ki tövestől, vagy a lábukon törnek darabokra, becsapó villámtól lánggra lobbannak. Az égő erdőre vörös vízfonalak hullanak a felhőkből, mint a vér. Szenved és retteg minden élő. Tombol, rombol az égiháború. Minden élő felfohászkodik, könyörög a maga nyelvén:

— Fáradj ki vihar, könyörülj Isten!

De még sötétebb, még borzasztóbb az örök harag napja.

— Csak egy kis világosságot! — szomjuhozza minden.

Az általános kétségbeesésben csak a földhöz nyomott, remegő, finom, kicsi özek nyugodtak, és — ki hitte volna — nem magukat, hanem ezt a rossz világot síratják.

És ekkor jön a szabadulás. Váratlanul, amikor már alig volt, aki higgyen benne.

Még egy utolsót esattan, és a vihar ahogy jött, olyan gyorsan el is vonul. Lassan derengeni kezd. Beteg, szürke kis világosság támad, de végre világosság, amely észrevehetően erősödik. Minden megkönnyebbülten sóhajt fel:

— Fény, világosság, újra élet!

Elsőnek a tetőn a furesa, tejszínű ködben hatalmassá nőtt bika tetszik fel, ahogy leszegezett fővel mozdulatlanul áll, míg a terhes felhők zúgva elmorajlanak fölötte. Aztán lassan fel emeli fejét és a felhők után néz. Nem mer azonban semmi mozdulni, csak a bika rázza meg bömbölve szarvait, és körülnéz a tájon.

Csend, némaság. Elalélt minden. Ezek a megkínzott fák talán már nem is élnek. A füvek, virágok vízbe, iszapba fuladtak. Megölt, ázott állatok düledt szemei ijesztenek lépten-nyomon. Holt madárcák fekszenek hanyatt, és hidegre dermedt, vékony cérna-lábaeszkáikat meresztik az ég felé. Megrendítő, ahogy haját tépve futkos, keres a rigó a bokrok közt és felőrülten kiáltoz:

— Nem láttátok a gyermekeimet?...

A szerencsétlen kicsi gombák is kitört nyakkal hevernek, mintha a szél fejestől elfújta volna kalapjukat. A hangyák újra építeni kezdik összerombolt palotáikat. A levegő ismét zengeni kezd a méhektől, bogaraktól. A farkas elővakodik, és új ölésre feszíti izmait. A bika a tetőn megadással lehajtja fejét és békésen legelni kezd. A medve visszatántorog barlangjába.

Az élet újra megindul.

A sas sietve felnyillat a magasba, és megkezdi őrállítását a világ fölött.

(Nyíró József után.)

Beszéljük el most az olvasmány után a vihar lefolyását.

1. Milyen a természet a vihar előtt? 2. A vihar tombolása.
3. A vihar után.

Jöjj a táblához, a többiek füzetükben számolnak!

Mennyi mai hazánk lakossága, ha a trianoni Magyarországnak népessége 1930-ban	9,314.323 volt,
a felvidék magyarlakta területének visszatérésekor visszatért testvéreinek száma	1,058.324
Kárpátalja visszatérésekor visszatért	697.788 lélek,
a második bécsi döntés alapján pedig	2.573.185 „
s az 1941 áprilisában visszafoglalt délvidéken visszatért	1,024.876 „
(Összeadjuk.) Mai hazánk lakossága:	14,668.496 lélek.

Ha ugyanilyen módon hazánk területe trianon óta a következő módon gyarapodott:

a trianoni Magyarország területe volt	92.963 km ²
a felvidék magyarlakta területeinek visszatértekor visszakaptunk	12.103 „ területet,
Kárpátalja visszafoglalásakor visszatért	12.171 „ „
a második bécsi döntés alapján visszakaptunk	43.492 „ „
1941 áprilisában visszafoglaltunk	11.475 „ „
mennyi mai hazánk egész területe?	
(Összeadjuk)	174.204 km ²

Számítsuk ki azt, mennyi lakos esett egy négyzetkilométernyi területre a trianoni Magyarországon és mennyi ma?

Hogyan számítjuk azt, hány lakos jutott négyzetkilométerenként a trianoni Magyarországon? (A lakosság lélekszámát elosztjuk a négyzetkilométerek számával.)

Tehát: $9,314.323 : 92.963 = 100.2$.

Hány lakos jutott tehát egy négyzetkilométerre a trianoni Magyarországon? (100.2). Ezzel szemben mennyi jut a mai Magyarország területén minden négyzetkilométerre? Számítsuk ki!

$14,668.496 : 172.204 = 85.2$.

Hasonlítsuk össze, mikor volt hazánk lakossága sűrűbb, a trianoni utáni vagy a mai Magyarországon? (A trianoni utániban.)

Melyik esztendőben tört szét körülöttünk a trianoni bilincs? (1938.) Milyen évfordulót ünnepeltünk akkor? (Szent István király halálának 900-ik évfordulóját.) Jöjj ki, mondd el azt a költeményt, amelyet Szent Istvánról tanultunk!

ENEK SZENT ISTVÁN KIRALYRÓL.

Ah, hol vagy magyarok
Tündöklő csillaga,
Ki voltál valaha
Országunk istápjá?!

Előtted könyörgünk
Bús magyar fiaid,
Hozzád fohászkodunk
Arva maradékid.

Hol vagy István király?
Téged magyar kíván.
Gyászos öltözetben
Teelötted sírván.

Tekints, István király
Szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet
Régi országodra!

Alljunk fel! Énekeljük el Százados ej, haj, ha felül
a lovára... című dalt.

(Ének.)

A Föld melyik részén van hazánk? (Északi felén, Európa
közepe táján.) Milyen éghajlati övben terül el? (A mérsékelt
övben.) Mit jelent ez? (Mind a négy évszaka megvan.)

Milyenek hazánk határai? (Csaknem végig jó természetes
határai vannak.) Mond a természetes határokat! (Hegység, ten-
ger, folyó.) Sorold el hazánk természetes határait! (Észak-
nyugaton, északon, északkeleten és délkeleten, továbbá egy részt
délien a Kárpátok hegyláncai ölelik körül, délen pedig a Duna
és Száva von határt a Balkán-félsziget felől.) Merre nincs ter-
mészetes határa hazánknak? (Nyugatra.) Mi következik ebből?
(Nyugatra mindig nyitva állt hazánk, úgy háborús, mint békés
érintkezések számára.)

Kitűnő természetes határai folytán minek nevezhetjük
hazánkat? (Természetes földrajzi egységnek.) Minek köszönheti
ezt? (A Kárpátok koszorújának.) Milyen hazánk felszíne?
(Változatos.) Mit értünk ezen? (Közepén tágas síkság terjesz-
kedik, a hegyes vidékek inkább a határszéleken emelkednek.
A hegykoszorú alatt alföldek, dombos vidékek és felföldek
váltakoznak.) Ezeket a tájakat mik kapcsolják mégis össze egy
egységbe? (Az ország szélein magasló felföldeket az alföldekkel
széles folyóvölgyek kapcsolják össze.)

Sorold fel (és mutasd a térképen), milyen természetes
tájakra oszthatjuk fel hazánkat! (Nagy-Alföld, Kis-Alföld,
Dunántúl, Északnyugati Felföld, Északkeleti Felföld, Délkeleti
Felföld vagy Erdély, Drávántúl.)

Milyen hegyek ágazzák be hazánk egyes részeit? (A Kár-
pátok és az Alpok.) Mit tudsz a Kárpátokról? (A Kárpátok
gerince csaknem 2000 km hosszúságban keríti be a Magyar-
medencét.) Milyen részekre osztjuk a Kárpátokat? (Észak-
nyugati, Északkeleti, Keleti- és Déli-Kárpátokra.) Melyik az
Északnyugati Felvidék legmagasabb hegye? (A Magas-Tátra.)
Érc-hegység, Osztróvszki-hegység, Börzsöny, Cserhát, Mátra,

Sorold el az Alföld szélén álló közép magas hegyeket! (Magyar Bükk és az Eperjes—Tokaji-hegysor.) Hol ered a Tisza? (Az Északkeleti Kárpátokban, a Máramarosi havasokban.)

Hány, kisebb medencét találunk a Magyar-medencében? (A Kárpátok koszorúja három medencét ölel körül: a Nagy-Alföldet, a Kis-Alföldet és az Erdélyi-medencét.)

Élesen elkülönülnek ezek a medencék az ország többi részétől? (Nem, csak középhegyek választják el az ország szívéből.) Miért fontos, hogy hazánk természetes földrajzi egység? (Azért, mert tartósan részei el nem különíthetők egymástól.) Úgy van, amit a jó Isten egynek teremtett, azt emberi kéz szét nem szakíthatja tartósan soha!

Jöjj ki, mondd el Lampérth Géza szép költeményét, amely megmondja, kié ez a föld!

MIÉNK E FÖLD!

Miénk e föld, Árpád földje,
Isten keze nekünk mérte!
Verejtékünk, vérünk gyöngye
Hullott rája, ömlött érte,
Attól áldott minden röge...
Miénk a föld mindörökre,
Mindörökre!

A toronyban búsborongva
Délharangszó, estharangszó
Csak ezt kongja, csak ezt zsongja,
Ezt zokogja minden jajszó,
Bujdosó ezt bús útjában,
Furulyaszó a pusztában,
A pusztában...

Síró szellő ősi romra
Csak ezt sírja, ezt sóhajtja,
Ősz aggastyán nyugalomra
Fáradt testét ezzel hajtja.
Ezt dalolja ifjú ajka,
Bölcső felett ezt a dajka,
Ezt a dajka!

Szántóvető kerges marka
Ezt yesse az ősi röge.
Zúgó vihar bús haragja
Ezt harsogja mennydörögve!
Minden magyar szív imája
Égi útját ezzel járja,
Ezzel járja!

Ha hegyrajza egységes hazáknak, mit mondhatunk vízrajzáról? Miért egységes hazánk vízrajza? (Azért, mert valamennyi vize a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik.) Melyik tehát hazánk főfolyója? (A Duna.) Mit tudsz a Dunáról? (Németországban, a Fekete-erdőben ered. Dévénynél lép be a magyar medencébe és Orsovánál a Vaskapun át hagyja el hazánkat.) Mit találunk a Duna magyarországi szakaszán? (Szigeteket.) Sorold fel nagyobb szigeteit! (Csallóköz, Szigetköz, Szentendre-sziget, Csepel-sziget, Mohácsi-sziget.) Melyek a Duna balparti mellékfolyói? (Morva, Vág, Nyitra, Garam, Ipoly, Tisza, Temes és Olt.) Melyek a jobbparti mellékvizői? (Az Alpokban eredő Lajta, Rába, Dráva és Száva.)

Mégis melyik folyót nevezzük a „legmagyarabb“ folyónak? (A Tiszát.) Miért? (Mert hazánkban ered és torkollik a Dunába.) Úgy van, a Nagy-Alföld és Erdély legtöbb folyó-

ját előbb a Tisza gyűjti magába. Melyek a Tisza jobbparti mellékfolyói? (Tarac, Talabor, Nagyg, Borsava, Ung Latorca, Bodrog, Hernád, Sajó és Zagyva.) Melyek a balparti mellékfolyói? (A Visó, Iza, Túr, Szamos, Kraszna, Hármaskörös (Sebes-, Fekete- és Fehér-Körös) és a Maros.)

Mit köszönhetünk a Dunának? (Hogy hazánk hegyeiről lezuduló fölös vizeket leszállítja a Fekete-tengerbe; de végig hajózható is, ezzel a közlekedést segíti elő.)

Mit mondhatnánk hát hazánk vízrajzáról? (Egységes.)

Sorolj és mutass a térképen néhány híresebb magyar gyógyfürdőt! (Az Alföldön: Budapest (Császár-, Lukács-, Rác-, Rudas-, Gellért-, Margitszigeti és Széchenyi-fürdő, budai keserűvízforrások), Hajdusoboszló, Pálies; a Kis-Alföldön: Imánd, Balf; Dunántúl: Hévíz, Harkány, Balatonfüred, Tarsa, Savanyukut; Felföldön: Pöstyén, Trencsénteplie, Siubnya, Szliács, Vihnye, Bártfa, Szobránc, Parád; Erdélyben: Félix-fürdő, Bikszád, Szováta, Tusnád, Borszék, Előpatak, Vízakna, Herkules-fürdő, Buziás.)

Hol vannak üdülő és szórakozó fürdőink? (Tátrafüred, Siófok és a Balaton számtalan parti fürdője.)

Jöjj ki, mondd el P. Jánossy Béla szép költeményét Erdélyről!

ERDÉLY A HAZÁM.

A havasokat szeretem,
Szemem a béceket csókolja,
Honnan a sas száll nap felé,
S hová nem ér a lomha gólya.
Epedem az erdők vadonját,
Szeretem a szűz ibolyát,
A vadvirágot, méhek ha dongják,
A patakot, mely ott foly át.
Szeretem szívvel, ihletetten,
Mert itt születtem!

A Hargitát, ha zúgni kezd,
Mély áhitattal hallgatom.
Évezredes, ős szimfóniába
Elvész ilyenkor halk dalom.
Csontos, kemény mellem kitárom
Sírva süvöltő Nemerének,
S torkomból heted-hét határon
Vele rohan, repül az ének.
És ez a dal csak igazán,
Mert Erdély a hazám.

Szelid lankák, domboldalak,
Határtalan szép, szűzi kék ég,
Lelkem közöttük andalog.

S hajh, sohse tudja érnei végét...
 Csodatükrén Szent Anna-tónak
 Kábultan nézdelem magam,
 S ki tegnap nézett, s ma néz, vagy holnap,
 Mindnek egyforma arca van.
 Boldog tudat ragyog szemembe:
 Hisz Erdély tükröződik benne.

Nézzek a fényes égre fel?
 Szemem ha vágyón odajut,
 Minden csillag nekem felel,
 S benépesül a nagy Tejút.
 Zord bércekét, fenyős havasokat,
 Lankát, völgyet, virágot, sasokat,
 Mindent magamhoz ölelek,
 S szívembe, mint friss vár kihült erekebe,
 Bizsereg a nagy, szent, lángoló meleg,
 És hull a könnyem tarthatatlanul:
 Erdély rögére hull...

Jöjj most ki te, s mondd el Harsányi Lajos szép versét
 a Dunántúlról!

DUNANTÚL DICSÉRETE.

Szeresse más az árbócos nagy hajókat,
 Mik ingadoznak távoli tenger hátán,
 Imádjon Alpest, gyönyörű Rivieriát!
 Én itt maradok enyhe dombjaid közt,
 Drága Dunántúl!

Itt vadregényes nagy Bakonyod mutatja
 Zöld bércein dőlt várad omladékát,
 Miknek tövén virágos szőlőkertek
 Allnak a napban, s széles hársfaággal
 Bízgat a méhes.

Itt bőven ontja drága, piros búzáját
 A Rába messze tája, s a nagy hűvös rét
 Kövér fűvét jókedvűen harapja
 A messze Hanság roppant téreit járó
 Száz gulya, ménes.

Itt kandi gyermek őrzi a vén gyümölcsöst,
 Vidám vadász lesi a büszke szarvast,
 Folyók ölén ragyog kövér ezüst hal,
 S Füred fürdőire vígan rian a
 Tihanyi visszhang.

Itt gyolcsruhában dolgozik a derűs nép.
 Legény, leány dalától hangos a tájék.
 A gyermek jó. Az aggók méla bölcsek,
 És áldott kedvesek karja közt csak alvás
 Még a halál is.

Milyen újdonságot ettetek mostanában? Bizony, nagy dolog is, amikor asztalra kerül az új burgonya. Honnan származik a burgonya? (Dél-Amerikából.) Nálunk mikor honosodott meg? (Mintegy százötven éve.) Ismerik ma hazánkban mindenhol? Bizony, azt mondják róla, a szegény ember kenyere. Ma tehát már fontos gazdasági növényünk lett a burgonya. Válogat-e a talajban? (Nem, az egész országban mindenütt megterem.) Milyen részei vannak egy burgonya-növénynek? (Gyökere, szára, levelei és virágai, ezekből lesz a termés.) Melyik részét esszük mi a burgonyának? Miért nem termés az, amit fogyasztunk? Termés csak, miből lehet? (Virágból, Mi tehát a burgonya gumója? (Gumószerűen megvastagodott földalatti szár.) Hát nem gyökér talán? (Nem, mert a gyökéren nincsenek rügyek, a burgonya gumóján pedig vannak.) Hogyan ültetjük a burgonyát? (A burgonya gumóját vagy annak — ha nagy — egy részét elvetjük a földbe.) Mi történik a burgonyával a földben? (A rügyekből új hajtások nőnek, tehát új növény fejlődik, mely a föld fölött szárát, levelet, virágot fejleszt és termést hoz.)

Ezért szaporítjuk a burgonyát gumójáról. Mit csinálunk, hogy szép, fejlett gumókat kapjunk? (Többször feltöltjük.) Miért kell a burgonyát feltölteni? (Ezzel bokrosodik, sok levelet hajt.) Miért kell a sok burgonyához sok levél? Hiszen nem a levelet esszük! (A levelek a növény konyhái és az ott elkészített tápanyag a gumókban halmozódik fel.) Milyen más növényeket ismerünk, amelyeknek szintén van ilyen tápanyag-raktára a föld alatt? (Hagyma, szőlőtőke stb.) Tehát a tőkében és a hagymában is sok összegyűjtött tápanyag van. Mit gondoltok miért? Ezek a növények a forró égövből kerültek hozzánk. Ott pedig rendszerint tíz hónapra át nem esik az eső, csak az évnek két hónapjában kap a növény bőséges vizet, azután csak roppant forróságban szenved víz nélkül. Nahát a gumó, a hagyma és a tőke azért gyűjti magába a sok vizet és táplálékot, hogy a szárazság idején is legyen a növénynek tápláléka. Látjátok, milyen gondos, előrelátó, takarékos a növény! Számít olyan időkre is, amikor szűkében lesz a víznek, a tápláléknak! Sok ember tanulhatna tőlük!

Milyen a burgonyanövény földfeletti része? (Elágazó.) Milyenek levelei? (Páratlanul szárnyaltak.) Mit jelent ez? (A levélkocsány végében egy levél magában áll.) Hogyan védekezik a burgonyanövény az állatok bántalmai ellen? (Levele és szára is kellemetlen szagú és mérges anyagot tartalmaz.) Igen, tehát a burgonyanövénynek is van magához való esze?

Milyen színűek virágai? (Fehér-, lila- vagy sárgaszínű.) Hogyan porzódik be virága? Nem számít a rovarok beporzására, ezért legtöbbször saját virágporával porozódik be. Hogy nevezzük az ilyen beporzást? (Önporzás.)

Melyek a virág részei? (A csészelevél, a színes pártá vagy szíromlevél, a porzó, ennek sárga tokjában van a sok virágpor, azután a termő, ennek részei a magház, a bibeszál és ezen a bibe.) Mi fejlődik a burgonya virágából? (Zöld bogyó.) Mit tudunk a burgonya terméséről? (Ez is mérges.)

Mire használják a burgonyát? (Nemcsak az embernek, hanem az állatoknak is tápláléka.) Más, ipari célra nem használják? (Gumójából keményítőt, sőt szeszt is gyártanak.) Tehát ipari növény is. Mondjatok más ipari növényt, ami vidékünkön megterem! Kender, len, dohány stb.

Milyen munka vár nemsokára a gazdára? (Az aratás.) Jöjj ki, mondd el Vályi Nagy Géza költeményét!

MAGYAR EMBER ILYENKOR...

Magyar ember ilyenkor kint jár a határba'
Verejteke, könnye hull... suhint a kaszája...
Elnézi a dús kalászt késő napnyugtáig,
Az arcáról boldogság, szent öröm sugárzik.

Magyar ember ilyenkor fohászt küld az égbe,
Megfürdeti a lelkét nyári verőfénybe...
Elszenderül s a szívét halk zene himbálja:
Kalász-zsongás a világ legszebb muzsikája!

Mit tudunk a gabonafélékről? (A gabonafélék a legfontosabb gazdasági növények, mert ezek adják mindennapi kenyereinket.) Milyen éghajlatot szeret a búza? (Melegebbet és jó termőföldet.) Milyen a búza gyökere? (Bojtos.) Milyen magasra nő, ha kifejlődik? (Másfélméternyire is megnő.) Milyen a szára? (Belül üres és bütykök által ízekre osztott.) Hogy nevezzük az ilyen szárát? (Szalmaszárnak.) Mitől rugalmas a szára? (A benne végighuzódó rostoktól.) Miért bírja el tehát az a vékonyka szár a nagy kalászt? (Ezért, de ezt a célt szolgálja a szárnak ízekre való tagoltsága is.) Milyenek levelei? (Széles, keskeny és párhuzamos éretűek.) Honnan erednek? (A bütykökből.) Mivel védekezik a búza a kártevő rovarok ellen? (Leveleiben és szárában méreg = kóvasav van.)

Mit alkotnak virágai? (A szár tetején füzér vagy kalász virágzatot alkotnak.) Mit mond ilyenkor a magyar gazda a búza virágjáról? (Hányja a kalászárt!) Virágai sem feltűnőek, sem illatosak, még csak méz színes bennük. Akkor hogyan biztosítja a búza a virág beporzását? (Szélbeporzás.) Miből áll egy-egy virág? (Minden kalász kalászkákából áll, melyek mindegyikén

3–4 virágot találunk. A virágtakarót (csésze, pártá) az ú. n. polyvalevelek pótolják. Ezek néha hosszú, érdes szálban végződnek. (Ez a szakállas búza. Egyes fajoknál már ezek a szálak hiányoznak. Ezt nevezik tar-búzának.)

Mi történik csépléskor? (A polyva elválík a magvaktól.) Mi fejlődik a virágból megporzás után? (A hosszában barázdált szemtermés.)

Mondj még gabonaféléit! (Rozs, árpa, zab.) Mire használják a rozs szalmáját? (Szalmazsákok megtömésére, kosarak, kalapok, gyékények fonására.) Hogyan különbözteted meg a búza és rozs termését? (A rozs szemtermése hosszúkas szem.)

Mi jellemző az árpára? (Az, hogy a polyvája összenőtt a maggal.) Hány sorban helyezkedik el az árpa magja a kalászon? (Két-, négy- vagy hatsoros árpa.) Mire használják az árpát? (Állatok etetésére, sörfőzésre, szalmáját takarmánynak.)

Melyik a legigénytelenebb gabonafajta? (A zab.) Miért? (Jól bírja a hideget is.) Virágai mit alkotnak? (Bugát.) Milyen termése? (Szem, de hosszú és két végén hegyes.)

Álljatok fel! Énekeljük el: Kiskertemben rózsaszál, rózsaszál című dalt!

(Ének.)

Ki tudja megmondani mi az:

Ahol megyen ille-bille,
Hátán viszi rece-fice,
Szeme négy, füle négy,
Körme pedig huszonnégy. (Lovas.)

Hát ezt ki tudja mi:

Se nem ehetne, se nem haragszik, mégis harap! (Harapófogó.)

VIZSGAI BÜCSÜZÓ.

Megsegített a jó Isten
Kitartással, egészséggel.
Bezárul ma az iskolánk,
S mi elszállunk szerte-széjjel.

Aki minket, mint a kertész,
Virágmódra hajlítgatott,
Aki minket fáradtsággal,
Szeretettel tanítgatott.

Itt hagyjuk kis iskolánkat,
A sok képet, a sok padot.
Jó tanító urunkat is,
Ki lelkiünknek új fényt adott.

Közénk lát most a jó Isten,
Tudja, mi a szívünk álma:
Aki nekünk kincseket szórt:
Áldja, áldja, mindig áldja!

Jutalmazza boldogsággal,
Hosszú élet örömeivel,
Kedves tanító urunkat
Áldja áldó két kezével!

(Móra László.)

Ima.
Szózat. (Ének.)